

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Навчально-науковий інститут водного господарства та
природооблаштування
Кафедра геології та гідрології

01-05-133М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних робіт з навчальної дисципліни
«Географія населення з основами демографії»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Конструктивна географія,
управління водними та мінеральними ресурсами» спеціальності
106 «Географія» денної та заочної форм навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою
з якості ННІВГП
Протокол № 4
від 18.11.2021 р.

Рівне – 2021

Методичні вказівки до виконання практичних робіт з навчальної дисципліни «Географія населення з основами демографії» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Конструктивна географія, управління водними та мінеральними ресурсами» спеціальності 106 «Географія» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Романів О. Я. – Рівне : НУВГП, 2021. – 45 с.

Укладач:

Романів О. Я., доцент, к.геогр.н., завідувач кафедри геології та гідрології.

Відповідальна за випуск: Романів О. Я., доцент, к.геогр.н., завідувач кафедри геології та гідрології.

Керівник групи забезпечення освітньої програми
к.геогр.н., доцент

Романів О. Я.

© Романів О. Я., 2021

© НУВГП, 2021

Зміст

	стор.
Загальні положення.....	4
Практична робота № 1	5
Практична робота № 2	8
Практична робота № 3	11
Практичні роботи № 4-5.....	20
Практична робота № 6	24
Практична робота № 7	26
Практична робота № 8-9.....	31
Практична робота № 10	36
Практична робота № 11	43

Загальні положення

Система завдань з курсу включає практичні роботи, розраховані як на аудиторне виконання, так і на самостійну роботу у позааудиторний час.

Завдання спрямовані на закріплення теоретичних знань з тем навчальної дисципліни.

Практикум включає завдання для обговорення теоретичних питань, розрахунково-аналітичні завдання; графічні та картографічні роботи.

Практична робота № 1 (2 год.)

Тема. Динаміка чисельності та розміщення населення України

Мета: ознайомитися з поняттями наявного та постійного населення, визначити динаміку показників в Україні.

Завдання 1. За даними таблиці 1.1. побудуйте графіки динаміки чисельності населення України. За побудованими графіками зробіть висновок про динаміку чисельності населення. Вкажіть які історичні соціально-економічні фактори вплинули на динаміку чисельності на окремих етапах; які відмінності спостерігаються в динаміці сільського і міського населення.

Пояснення: студенти будують три окремі графіки: для населення в цілому, для міського та сільського населення. За графіками проводять аналіз показників.

Завдання 2. Вирахуйте частки міського та сільського населення.

Таблиця 1.1

Чисельність наявного населення України

Роки	Усього населення, млн. осіб	у тому числі		Питома вага до всього в %	
		міське, млн. осіб	сільське, млн. осіб	міського населення	сільського населення
1913	35,2	12,0	23,2	34	66
1940	41,0	14,0	27,0		
1959	41,9	19,2	22,7		
1970	47,1	25,7	21,4		
1989	51,7	34,6	17,1		
1991	51,9	35,1	16,8		
1992	52,1	35,3	16,8		
1993	52,2	35,4	16,8		
1994	52,1	35,4	16,7		
1995	51,7	35,1	16,6		
1996	51,3	34,8	16,5		
1997	50,8	34,4	16,4		
1998	50,4	34,0	16,4		
1999	49,9	33,7	16,2		

Продовження табл. 1.1

2000	49,4	33,3	16,1		
2001	48,9	32,9	16,0		
2002 ¹	48,5	32,5	16,0		
2003	48,0	32,0	16,0		
2004	47,6	32,1	15,5		
2005	47,3	32,0	15,3		
2006	46,9	31,9	15,0		
2007	46,6	31,8	14,8		
2008	46,4	31,7	14,7		
2009	46,1	31,6	14,5		
2010	45,9	31,5	14,4		
2011	45,7	31,4	14,3		
2012	45,6	31,4	14,2		
2013	45,6	31,4	14,2		
2014	45,4	31,3	14,1		
2015	42,9	29,7	13,2		
2016	42,7	29,5	13,2		
2017	42,6	29,5	13,1		
2018	42,4	29,4	13,0		
2019	42,1	29,2	12,9		
2020	41,9	29,1	12,8		
2021	41,6	29,0	12,6		

¹ За даними Всеукраїнського перепису населення станом на 5 грудня 2001 року.

Завдання 2. За даними чисельності населення областей України та їх площі вирахуйте густоту населення областей та по Україні в цілому. Згрупувавши дані, побудуйте карту густоти населення України, зробіть висновки.

Таблиця 1.2.

Розподіл постійного населення по областях України (на 1 січня 2021 р.)

Область	К-сть осіб	Площа в тис.км ²	Густота чол/км ²
По Україні	41588354	603,7	
Вінницька	1529123	26,5	
Волинська	1027397	20,2	
Дніпропетровська	3142035	31,9	
Донецька	4100280	26,5	
Житомирська	1195495	29,9	
Закарпатська	1250129	12,8	
Запорізька	1666515	27,2	
Івано-Франківська	1361109	13,9	
Київська	1788530	28,1	
Кіровоградська	920128	24,6	
Луганська	2121322	26,7	
Львівська	2497750	21,8	
Миколаївська	1108394	24,6	
Одеська	2368107	33,3	
Полтавська	1371529	28,8	
Рівненська	1148456	20,1	
Сумська	1053452	23,8	
Тернопільська	1030562	13,8	
Харківська	2633834	31,4	
Херсонська	1016707	28,5	
Хмельницька	1243787	20,6	
Черкаська	1178266	20,9	
Чернівецька	896566	8,1	
Чернігівська	976701	31,9	
м. Київ	2962180		

Практична робота № 2 (2 год.)

Тема: Визначення основних показників відтворення населення

Мета: ознайомитися з системою показників, які використовуються при дослідженні відтворення населення, навчитися визначати основні показники природного та міграційного руху населення.

Теоретичні питання для обговорення

1. Сутність відтворення населення: підходи до розуміння його у вузькому та широкому змістах.
2. Історичні типи відтворення населення. Демографічний перехід. Режим відтворення населення.
3. Народжуваність та її вимірювання.
4. Чинники народжуваності.
5. Плідність жінок. Репродуктивна поведінка.
6. Показники рівня смертності. Таблиці смертності.
7. Тривалість життя населення.
8. Сутність міграції та чинники її розвитку міграції.
9. Типологія міграції.
10. Методи вимірювання та обліку міграції.

Завдання 1. Розв'язати задачі.

Задача №1 Визначити: коефіцієнт народжуваності, коефіцієнт смертності, коефіцієнт природного приросту населення області. Чисельність населення області на початок року складало 1220 тис. осіб. Протягом року народилося 5800 осіб, померло 3600 осіб. Прибуло 1800 осіб, вибуло на постійне проживання 1200 осіб.

Приклад розв'язку

Визначаємо чисельність населення на кінець року:

$$1220000 + 5800 - 3600 + 1800 + 1200 = 1222800 \text{ осіб}$$

$$\text{Середньорічна чисельність населення } (1220000 + 1222800) / 2 = 1221400 \text{ осіб}$$

$$\text{Коеф. народжуваності: } (5800 / 1221400) * 1000 = 4,75\%$$

$$\text{Коеф смертності: } 2,95\%$$

$$\text{Коеф природного приросту } 1,80\%$$

Задача № 2 Визначити коефіцієнт смертності, якщо за рік народилося 526 осіб, природний приріст становив 5,1%, а

середньорічна чисельність населення 46785 осіб.

Задача № 3 Визначити чисельність населення на кінець року, якщо на початок року вона становила 1551 тис. осіб. За рік народилося 12500 осіб, а смертність становила 8,7% при абсолютній чисельності померлих 13221 особи.

Задача № 4 Визначте, на скільки змінилася чисельність населення за рік в результаті природного приросту, якщо середньорічна чисельність населення становила 958 тис. осіб, а природний приріст -3,6%.

Задача № 5 Визначте сальдо міграції за рік, якщо на початок року в регіоні проживало 1,8 млн осіб, а на кінець року 1,85 млн. осіб. Природний приріст становив за рік 30 тис. осіб.

Задача № 6 Визначте величину природного приросту, якщо на початок року у регіоні проживало 2,8 млн. осіб, на кінець року – 2,9 млн. осіб, а сальдо міграції становило -40 тис. осіб.

Задача № 7 Знайдіть річне сальдо міграції, якщо на початок року у регіоні проживало 2,1 млн осіб, на кінець року 2,9 млн осіб, а природний приріст за рік становив 8%.

Задача № 8 Коефіцієнт природного приросту -4,8%, коефіцієнт смертності - 11%. Питома вага жінок у віці 15-49 років у загальній чисельності населення 54%. Визначити коефіцієнт народжуваності та коефіцієнт фертильності.

Завдання 2. Складіть за запропонованою формою таблицю, скориставшись даними сайту www.ukrstat.gov.ua за три останні роки.

Таблиця 2.1

Показники природного відтворення населення України

	____ рік	____ рік	____ рік
Наявне населення, млн. осіб			
У містах			
У сільській місцевості			
Кількість народжених, тис. осіб			
У містах			
У сільській місцевості			

За даними таблиці 2.1 розрахуйте коефіцієнти народжуваності, смертності, природного приросту населення за останні три роки. Зробити аналіз динаміки отриманих показників та оцінити їх відмінності у містах і селах за запропонованою у таблиці 2.2 шкалою.

Таблиця 2.2

**Шкала оцінювання рівня народжуваності
(за В.А. Борисовим та Б.Ц. Урланісом)**

Значення загального коефіцієнта народжуваності, ‰	Характеристика рівня народжуваності
менше 16,0	низький
16,0 - 24,9	середній
25,0-29,9	вище середнього
30,0-39,9	високий
40,0 і вище	дуже високий

Практична робота № 3 (4 год.)

Тема: Дослідження статево-вікової структури населення

Мета: ознайомитися із методикою вивчення статево-вікової структури населення.

Теоретичні питання для обговорення

1. Розподіл населення за статтю у світі. Причини диспропорцій статевого складу населення.
2. Методи вивчення вікового складу населення.
3. Статево-вікова «піраміда».
4. Старіння населення.
5. Демографічне навантаження.

Завдання 1. Розгляньте приклад побудови статево-вікової піраміди для сільського населення Рівненської області за даними перепису населення 2001 року. Побудуйте аналогічні піраміди за наведеними даними для міського та сільського населення (за показниками у табл. 3.2-3.3). Опишіть кожну з статево-вікових пірамід та порівняйте їх.

Приклад виконання побудови і аналізу статево-вікової піраміди:
Таблиця 3.1

Співвідношення кількості чоловіків і жінок у сільському населенні Рівненської обл. (2001 рік)

	Сільське населення, осіб	
	чоловіки	жінки
Всього у тому числі у віці, років	300742	326629
0 – 4	22232	21448
5 – 9	24810	24149
10 – 14	25438	24215
15 – 19	22361	20782
20 – 24	23145	21058
25 – 29	23648	20978
30 – 34	22441	18499
35 – 39	20683	17780
40 – 44	22557	20111
45 – 49	17166	15991
50 – 54	15489	16442
55 – 59	10747	13645
60 – 64	14200	20634
65 – 69	14330	23160
70 і старші	21495	47737

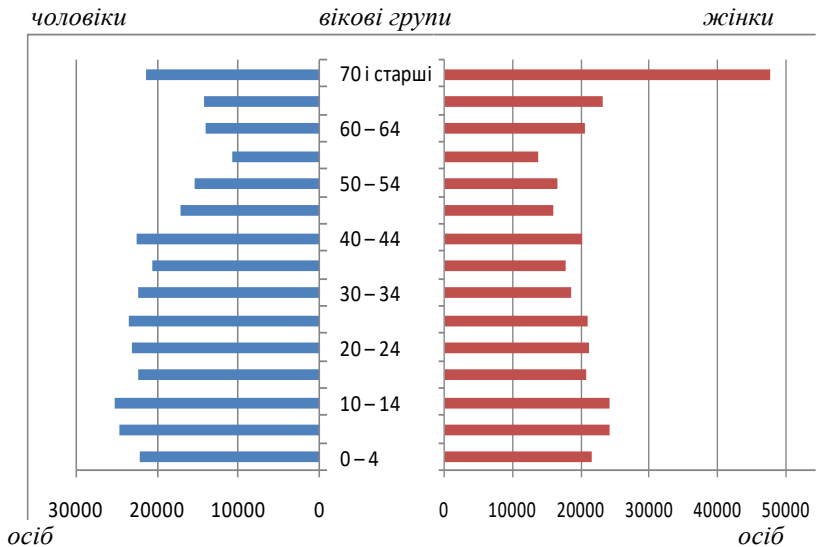

Рис. 3.1. Співвідношення кількості чоловіків і жінок у сільському населенні Рівненської обл. (2001 рік)

Висновки. Статеві-вікова структура сільського населення характеризується переважанням чисельності чоловіків практично у всіх вікових групах до 50-54 років. У старших вікових групах переважає жіноче населення. З віком переважання жіночого населення зростає. У віці 70 років і старше чисельність жінок майже удвічі більша. Пояснити такі диспропорції можна відмінностями між фізіологічними особливостями чоловіків і жінок та відмінностями у способі життя. В цілому статеві-вікова піраміда свідчить про депопуляцію у сільській місцевості області та нестійку демографічну ситуацію з точки зору відтворення поколінь.

Завдання 2. Обчислити:

- Число чоловіків на кількість жінок певного віку у таблицях 3.2-3.3. Порівняйте дані показників співвідношення кількості чоловіків та жінок.

Таблиця 3.2.

Міське населення регіону

Вік	Всього	у тому числі		Число чоловіків на 1000 жінок даного віку
		чоловіки	жінки	
		<i>осіб</i>		
Все населення	1258720	569245	689475	
у тому числі у віці:				
0-4 р.	43875	22555	21320	
5-9 р.	55840	28715	27125	
10-14 р.	88190	45085	43105	
15-19 р.	103322	53402	49920	
20-24 р.	92246	46005	46241	
25-29 р.	87799	42989	44810	
30-34 р.	82029	38726	43303	
35-39 р.	94595	43658	50937	
40-44 р.	104619	47154	57465	
45-49 р.	102882	45730	57152	
50-54 р.	93393	40687	52706	
55-59 р.	53841	23057	30784	
60-64 р.	88833	36204	52629	
65-69 р.	52746	20279	32467	
70-74 р.	54278	18909	35369	
75-79 р.	36055	10117	25938	
80-84 р.	14159	3550	10609	
85-89 р.	7088	1598	5490	
90-94 р.	1924	389	1535	
95-99 р.	282	40	242	
100 років і старші	20	2	18	
Із загальної чисельності населення у віці:				
молодшому за працездатний	208656	106963	101693	
працездатному	763191	370800	392391	
старшому за працездатний	286169	91088	195081	

Таблиця 3.3.

Сільське населення регіону

Вік	Всього	у тому числі		Число чоловіків на 1000 жінок даного віку
		чоловіки	жінки	
<i>осіб</i>				
Все населення	765336	362194	403142	
у тому числі у віці:				
0-4 р.	34599	17578	17021	
5-9 р.	43660	22429	21231	
10-14 р.	63181	32366	30815	
15-19 р.	65662	33479	32183	
20-24 р.	55199	28275	26924	
25-29 р.	50428	25512	24916	
30-34 р.	47262	23830	23432	
35-39 р.	55253	27545	27708	
40-44 р.	63399	31591	31808	
45-49 р.	58250	28540	29710	
50-54 р.	47274	22153	25121	
55-59 р.	29443	12408	17035	
60-64 р.	54096	22770	31326	
65-69 р.	35419	14360	21059	
70-74 р.	32297	11966	20331	
75-79 р.	18515	5111	13404	
80-84 р.	6687	1449	5238	
85-89 р.	3439	645	2794	
90-94 р.	1090	164	926	
95-99 р.	158	15	143	
100 років і старші	16	2	14	
Із загальної чисельності населення у віці:				
молодшому за працездатний	155977	79867	76110	
працездатному*	440598	225839	214759	
старшому за працездатний	168752	56482	112270	

Завдання 3. Під таблицями 3.2-3.3. проведіть обчислення

- частки чоловіків та жінок для міського та сільського населення;
- показники демографічного навантаження по групах старше та молодше працездатного віку і в цілому за вітчизняною методикою та методикою ООН,
- коефіцієнт старіння зверху та коефіцієнт старіння знизу для чоловіків та жінок,
- коефіцієнти довголіття та коефіцієнти довгожителства за наведеними даними.

Використайте методичні поради, наведені до виконання даного завдання. Для оцінки рівня старіння населення використовуйте шкалу Ж. Боже-Гарньє та Е. Россега.

Методичні поради до виконання завдання 3

В зв'язку з наявністю відмінностей у соціальних та демографічних функціях чоловіків та жінок в окремі вікові періоди, віковий склад часто розглядається разом зі складом населення за статтю як статтєво-віковий склад.

Статтєво-віковий склад населення країни - результат дії багатьох факторів, як демографічних (народжуваності, смертності, міграційних процесів), так і тих, що на них впливають - історичних та соціально-економічних. В свою чергу, зміни у статтєво-віковому складі населення спричиняють зміни у природному та міграційному русі населення, впливають на процеси подальшого відтворення населення. Тому статтєво-віковий склад не лише відбиває процеси відтворення населення в минулих періодах, а й становить основу для оцінки перспектив подальшого відтворення.

Слід розрізняти розподіл населення за статтю та віком і статтєво-вікову структуру населення.

Розподіл населення за статтю та віком виражається абсолютними показниками, а статтєво-вікова структура населення - відносними (це питома вага чоловіків і жінок певного віку в загальній чисельності населення відповідної статі, у %).

Важливим засобом аналізу статтєво-вікового складу населення є побудова статтєво-вікової піраміди.

Статтєво-вікова піраміда (СВП) або, як її ще називають, вікова піраміда чи піраміда віку - це графічне зображення розподілу населення за віком і статтю. СВП являє собою двосторонню

гістограму, на якій вікові інтервали в роках відкладені на вертикальній осі, а абсолютна кількість людей кожного певного віку та статі чи їх відносна частка в населенні відображені горизонтальними прямокутниками (або горизонтальними відрізками) з довжиною однакового масштабу (рис. 3.1). Прямокутники будують окремо для кожної статі та кожного віку. Їх довжина по горизонтальній осі пропорційна чисельності населення даної статі та віку, тобто довжина однієї сходинки відповідає щільності даної вікової групи - числу людей на одиницю віку. Прямокутники розміщені один над іншим в порядку збільшення значень віку, зазвичай від 0 до 100 років і більше (іноді до 90 і більше, 85 років і більше), ліворуч - для чоловіків, праворуч - для жінок.

Статевий склад населення аналізується за допомогою абсолютних та відносних показників (структури та збалансованості), статистичних групувань. Для характеристики складу населення за статтю в статистиці використовують наступні узагальнюючі показники:

- абсолютна чисельність чоловіків і жінок;
- розподіл чоловіків і жінок за віковими групами в абсолютному вираженні;
- розподіл чоловіків і жінок за віковими групами у відносному вираженні (питома вага чоловіків і жінок в населенні, у %);
- співвідношення чоловіків і жінок у загальній чисельності населення та за віковими групами (кількість чоловіків в розрахунок на 1000 жінок).

Важливим показником є збалансованість статей, їх кількісне співвідношення. Він має назву коефіцієнта навантаження однієї статі іншою К і розраховується на 1000 осіб протилежної статі:

$$K_H^m = \frac{S^m}{S^F} * 1000 \text{ або навпаки } K_H^m = \frac{S^F}{S^m} * 1000$$

Статеву диспропорцію та вік балансування краще аналізувати за допомогою обчислення різниці чисельності чоловіків та жінок і побудови її графіку.

Вік є однією з головних демографічних ознак, яка визначає соціальну роль людини, її місце в суспільстві. Вік людини вимірюється тривалістю її життя від моменту народження до моменту спостереження в повних роках, вік дітей, менших за рік (немовлят) - у повних місяцях життя, дітей, менших за місяць - у

повних днях, годинах.

Відомості про вік одержують під час переписів населення, в спеціальних обстеженнях, а також при поточній реєстрації актів цивільного стану та талонів реєстрації (зняття з реєстрації) мігрантів.

Групування за віком, як правило, складаються за однорічними, п'ятирічними та десятирічними інтервалами, в залежності від особливостей населення в певному віці.

Дослідження вікової структури населення передбачає:

- статистичний опис окремих вікових груп та їх співвідношень, а також вікової структури населення в цілому безвідносно до компонентів, що її формують;

- вивчення закономірностей формування вікової структури населення та її ролі як фактора демографічного зростання;

- аналіз вікової структури населення у взаємозв'язках з економічними та соціальними процесами.

Демографічне навантаження - це узагальнена кількісна характеристика вікової структури населення, яка показує навантаження на суспільство та економіку невиробничим населенням.

В Україні демографічне навантаження розраховують у відповідності з чинними законодавчими актами про працю, при цьому працездатним віком вважається для чоловіків 16 - 59 років, для жінок - 16 - 54 роки. Наприклад:

- загальний коефіцієнт демографічного навантаження:

$$K_{н.заг.} = \frac{S_{0-15} + S_{>np}}{S_{np}} * 1000 = \frac{7664799 + 11212259}{28223404} * 1000 = 669;$$

- коефіцієнт навантаження особами допрацездатного віку:

$$K_{н.нд.} = \frac{S_{0-15}}{S_{np}} * 1000 = \frac{7664799}{28223404} * 1000 = 272;$$

- коефіцієнт навантаження особами старше працездатного віку:

$$K_{н.н.с.} = \frac{S_{>np}}{S_{np}} * 1000 = \frac{11212259}{28223404} * 1000 = 397;$$

У міжнародній демостатистичній практиці (наприклад, у публікаціях ООН) населення у працездатному віці визначається в інтервалі 15 - 64 роки, коефіцієнт навантаження дітьми – у віці 0-14 років, а коефіцієнт навантаження особами у старшому віці – для осіб 65 років і старше.

Під старінням населення, або демографічним старінням, слід розуміти збільшення частки людей старших вікових груп в населенні. Старіння населення є результатом тривалих демографічних змін, зрушень в характері відтворення населення, в народжуваності й смертності та їх співвідношенні, а також, частково, міграції.

Розрізняють два типи старіння населення:

- старіння "знизу", що є результатом зниження народжуваності;
- старіння "зверху", що є результатом збільшення середньої очікуваної тривалості життя, зменшення смертності в старших вікових групах за умови низької народжуваності.

За критерій для оцінки демографічного старіння використовують частку в населенні осіб, старших певного віку. В Україні, Росії та багатьох інших країнах це вік 60 років, в розвинених країнах Заходу та в міжнародній практиці - це 65 років.

Ступінь прояву процесу старіння відображають коефіцієнти старіння "зверху", що характеризують частку осіб, які досягли та перетнули перший поріг старості, 60 чи 65 років, у загальній чисельності населення.

Коефіцієнти старіння зверху можуть бути розраховані для чоловіків і жінок разом, а також для кожної статевої групи окремо. Статеві закономірності старіння дещо відрізняються. Через менший рівень смертності у жінок в розвинених країнах спостерігається і більш високий рівень старіння.

Відповідно для оцінки під час вимірювання старіння населення використовують різні шкали, основані на вказаних значеннях віку. Якщо за критерій приймається вік 60 років, застосовується шкала Ж. Боже-Гарньє та Е. Россета, якщо вік 65 років - шкала демографічного старіння ООН.

Таблиця 3.4

Рівень старіння населення за оціночною шкалою Ж. Боже-Гарньє, Е. Россега

Етап	d60+,%	Рівень демографічної старості
1	Нижче 8	Демографічна молодість
2	8 - 10	Перший поріг старості
3	10 - 12	Власне поріг старості
4	12 і вище	Демографічна старість
	12 - 14	Початковий рівень демографічної старості
	14 - 16	Середній рівень
	16 - 18	Високий рівень
	18 і вище	Дуже високий рівень

Поряд з коефіцієнтами старіння "зверху" для характеристики демографічної старості застосовують коефіцієнт старіння "знизу", який розраховують як частку дітей у населенні у віці 0-14 років.

Показники старіння доповнюються коефіцієнтами довголіття і довгожителства, що розраховуються як частка осіб у віці 80 років і старше та 90 років і старше відносно чисельності осіб у віці 60 років і старше. Ці коефіцієнти показують, скільки з кожних ста осіб, що досягли старечого віку (60 років і старше), можуть досягти віку довголіття чи довгожителства.

Завдання 4. Зробіть короткий загальний висновок про особливості статево-вікової структури населення області, перспективи її зміни та можливий вплив на основні демографічні показники.

Практичні роботи №4-5 (4 год.)

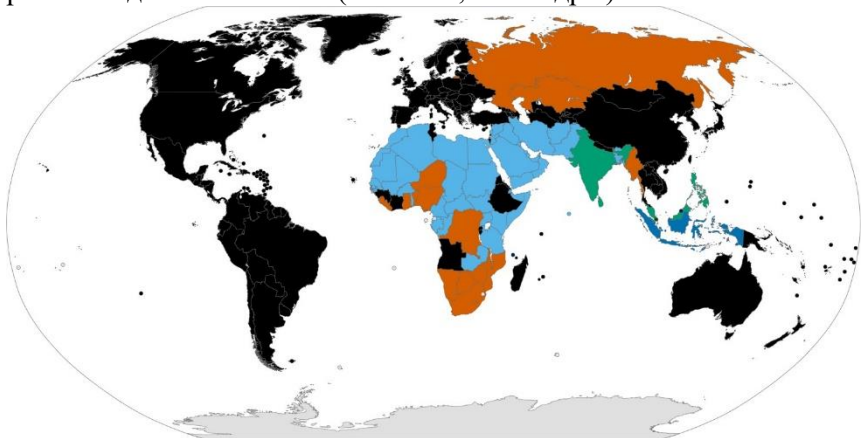
Тема: Дослідження показників соціальної структури населення

Мета: ознайомитися з основними показниками, що характеризують соціальну структуру населення, навчитись аналізувати шлюбний стан населення

Теоретичні питання для обговорення

1. Поняття сім'я. Нуклеарні та складні сім'ї.
2. Шлюбний стан населення. Моногамні та полігамні сім'ї.

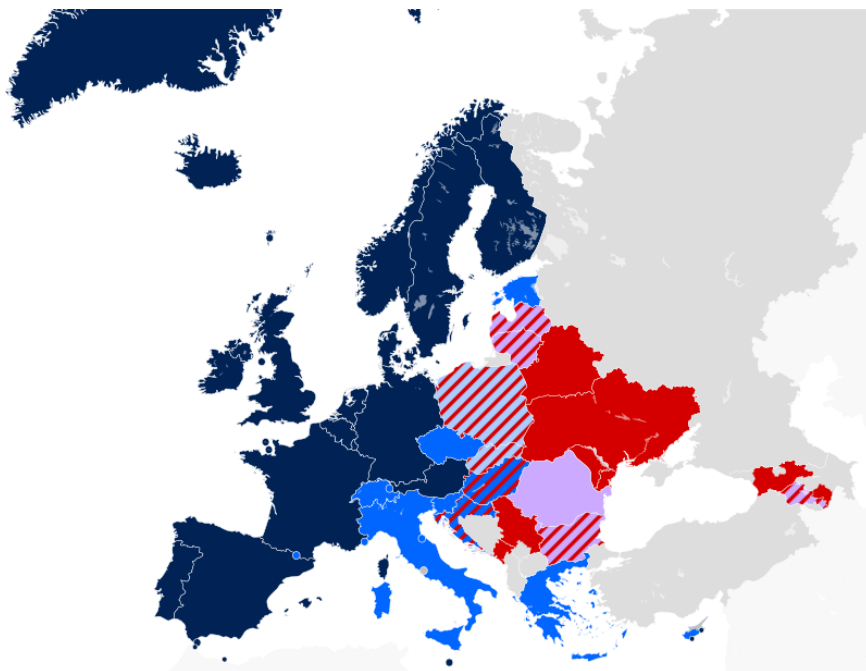
Завдання 1. За даними рисунку 4.1 зроби висновок щодо моногамії та полігамії сімей в світі. Наведи приклади регіонів де розповсюджена полігамія (полігінія, поліандрія).

- Полігамія дозволена тільки мусульманам
- Полігамія дозволена
- Полігамія дозволена в окремих регіонах(Індонезія)
- Полігамія заборонена
- Полігамія заборонена та карається
- Полігамія не передбачена законодавством

Рис. 4.1. Поширення полігамії в світі

Завдання 2. За даними Рисунків 4.1 –4.3 зробіть висновки щодо рівня визнання одностатевих шлюбів в регіонах світу та Європи. Який вплив рівень визнання одностатевих шлюбів може мати на демографічну ситуацію в країнах?

- Дозволені одностатеві шлюби
- Інші реєстровані партнерства
- Нереєстровані союзи де-факто
- Одностатеві шлюби законодавчо не передбачені

Рис. 4.2. Рівень визнання одностатевих шлюбів в країнах Європи

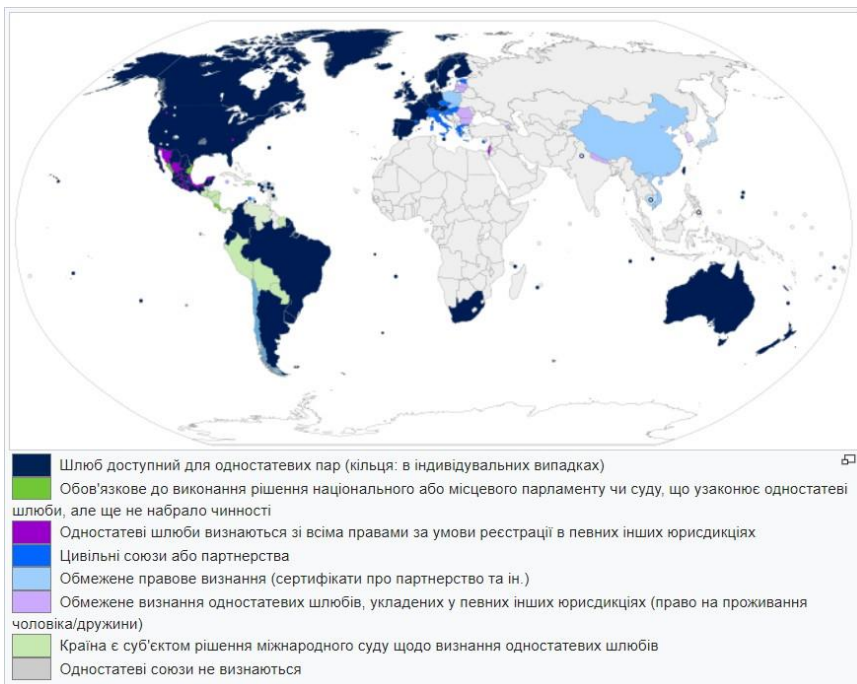

Рис. 4.3. Рівень визнання одностатевих шлюбів в країнах світу

Завдання 3. Уважно розгляньте Рис. 4.4 «Продаж жінок у світі», побудований дослідниками проекту WomanStats, що проводить оцінку взаємозв'язку між безпекою жінок та стабільністю держави. Прочитайте статтю дослідників Valerie M. Hudson, PhD, Hilary Matfess. «Нехтування роллю нареченої як каталізатор нестабільності та жорстокості, конфліктів» (За посиланням: <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/January-February-2018/The-Neglected-Role-of-Brideprice-in-Catalyzing-Instability-and-Violent-Conflict/>) Зробіть короткий висновок, давши відповіді на запитання:

- В яких регіонах світу найбільше поширена торгівля жінками?
- Яким чином ціна за наречену в різних країнах світу впливає на вік вступу жінок у шлюб?
- В чому проявляється залежність між платою за наречену та терористичними конфліктами?

Trafficking of Women Scaled 2019

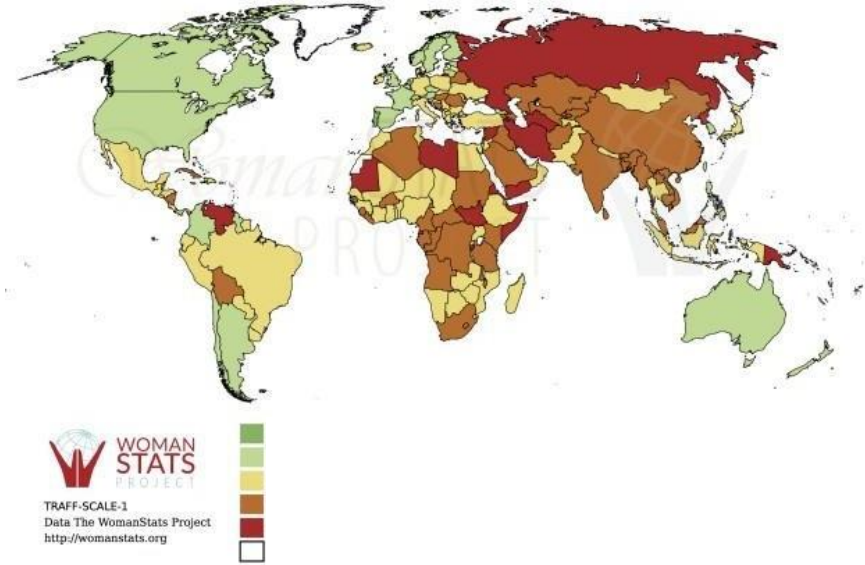

Рис. 4.4 Продаж жінок в світі (за даними дослідників проекту WomanStats)

Практична робота № 6 (2 год.)

Тема: Зайнятість населення та безробіття. Географічні особливості поширення безробіття в світі

Мета: ознайомитися з особливостями зайнятості населення в регіонах світу, навчитись аналізувати структуру зайнятості населення, а також визначати причини безробіття та його наслідки

Теоретичні питання для обговорення

1. Основні поняття: економічно активне населення, трудові ресурси, безробіття.
2. Критерії визначення безробіття, його види та причини.
3. Відмінності в структурі зайнятості населення регіонів світу.

Завдання 1. Скачайте статичні дані до практичної «Структура зайнятості населення за регіонами світу за даними ООН». За даними таблиці побудуйте колові діаграми, які показують структуру зайнятості населення економічно активного населення таких регіонів: Східна Європа, Центральна Африка, Східна Азія, Північна Америка. За даними таблиці та побудованими діаграмами зробіть висновок та дайте відповіді на запитання:

- Які відмінності в зайнятості населення за сферами господарства існують в межах обраних регіонів світу?
- Які відмінності у зайнятості населення існують в межах окремих макрорегіонів (між різними регіонами Європи, між регіонами Азії, Африки, Америки)?
- Як відрізняється середня тривалість життя чоловіків і жінок в різних регіонах світу і як це впливає на трудові ресурси країни?
- Які регіони світу в досліджуваний період характеризувалися найвищим рівнем безробіття?
- Які регіони світу мають найбільші диспропорції у зайнятості чоловічого та жіночого населення та чому?

Завдання 2. Розв'яжіть задачі

Задача №1. Чисельність трудових ресурсів регіону на початок року становила 200 тис. осіб, в тому числі працюючих пенсійного віку і підлітків до 16 років - 3 тис. осіб.

Протягом року відбулися зміни в складі трудових ресурсів:

- досягли робочого віку і почали працювати - 15 тис. осіб;
- перейшли в пенсійний вік, на інвалідність, померло працездатного віку - 12 тис. осіб;
- приїхали працювати в працездатному віці - 5 тис. осіб;
- люди пенсійного віку, що перестали працювати -2 тис. осіб;
- люди пенсійного віку, що почали працювати -1 тис. осіб;
- вибули в інші регіони в працездатному віці -4 тис. осіб.

Визначити на кінець року:

- 1) абсолютний приріст трудових, ресурсів;
- 2) чисельність населення у працездатному віці на кінець року;
- 4) темп росту трудових ресурсів*;
- 5) темп приросту трудових ресурсів**.

*Примітка. *темп росту трудових ресурсів визначається як кількість трудових ресурсів на кінець року в відношенні до кількості трудових ресурсів напочаток року, переведена в %;*

*** темп приросту визначається як різниця в відсотках на кінець року та напочаток року (прийнято приймати початок року за 100%)*

Задача №2. Знайдіть чисельність економічно активного населення країни та обчисліть рівень безробіття, якщо чисельність зайнятого населення 17 млн. осіб, безробітні – 840 тис. осіб.

Практична робота № 7 (2 год.)

Тема. Мовний склад населення. Мовні сім'ї

Мета роботи: вивчити етнічну структуру населення світу за лінгвістичною ознакою, класифікацію країн за етноструктурною ознакою та географію компактного проживання найбільших за людністю етносів.

Теоретичні питання на обговорення

1. Поняття нація, етнос, народ, мовні сім'ї.
2. Найбільші мовні сім'ї та мовні групи світу
3. Мовний склад населення України

Завдання 1. Розгляньте таблицю 7.1. Вивчіть основні мовні сім'ї та мовні групи світу. Зробіть висновок, давши відповіді на запитання:

- Які мовні сім'ї та мовні групи є найбільш чисельними? Де вони поширені?
- До яких мовних сімей та мовних груп належить населення Європи?
- Які європейські мови належать до таких мовних груп: романська, слов'янська, германська, балтійська, кельтська?

Завдання 2. За таблицями 7.2-7.3 вивчіть мови з кількістю мовних носіїв понад 100 мільйонів та більше 50 мільйонів.

Завдання 3. За таблицею 7.4 «Мовний склад населення України за даними перепису 2001 року» зробіть висновок, в якому вкажіть:

- які мови на території областей України в побуті використовуються як рідні?
- в яких областях України висока частка населення, для якого рідною мовою не є українська?
- які чинники вплинули на мовний склад населення України?

Таблиця 7.1

Мовні сім'ї та групи*

Мовні сім'ї та групи	Кількість, млн осіб	Мовні сім'ї та групи	Кількість, млн осіб
Індоевропейська сім'я	3160–3410	Австроазійська сім'я	101,6
Романська група	1000	В'єтська група	63,1
Індоарійська група	900–1000	Мяо-яо група	14
Германська група	550	Мон-кхмерська група	13,2
Слов'янська група	Майже 415	Мунда група	10,8
Іранська група	150–200	Пелаунг-ва група	1,7
Кельтська група	9,5	Малакська група	0,05
Балтійська група	Майже 6	Тайська сім'я	82,7
Грецька	12,4	Тайська група	77,9
Вірменська	9	Інші групи	4,8
Албанська	6	Ніло-сахарська сім'я	37,6
Сіно-тібетська сім'я	Майже 1300	Шарі-нільська група	27,6
Китайська група	Понад 1200	Сахарська група	6,5
Тібето-бірманська група	Понад 50	Група сонгаї	2,5
Нігеро (Конго) – кордофанська сім'я	Майже 354	Група фур	0,6
Нігер-конго група	Понад 325	Маба група	0,4
Кордофанська група	Майже 1	Уральська сім'я	23,2
Семіто-хамітська сім'я	390	Фіно-угорська група	23,1
Семітська група	Майже 300	Самодійська група	0,05
Кушитська група	Понад 46,5	Кавказька сім'я	9,5
Чадська група	Понад 30	Картвельська група	4,2
Берберська група	Майже 12	Нахсько-дагестанська група	4,2
Стипетська група	-	Абхазо-адигейська група	1,1
Алтайська сім'я	Майже 348	Індіанські сім'ї	Майже 30
Тюркська група	Понад 157	Австралійські тапауаські етноси	4,8
Монгольська група	Майже 7	Койсанська сім'я	0,37
Тунгусо-маньчжурська група	Майже 5	Ескімосо-алеутська сім'я	0,12
Австронезійська сім'я	Майже 300	Чукотсько-камчатська сім'я	0,03
Західноавстронезійська	Понад 291		
Центральноавстронезійська	Понад 2	Ізольовані мови:	
Східноавстронезійська	Майже 1	Японська	130
Мікронезійська	Понад 0,22	Корейська	80
Тайванська	Понад 0,4	Баскська	1,25
Дравідійська сім'я	220		
Південна група	135,8		
Південно-східна група	75		
Гондванська група	5		
Північно-східна група	2,1		
Південно-західна група	1,9		
Північно-західна група	0,8		
Центральна група	0,3		

*Складено за : Гудзеляк І. Географія населення: навч. посібник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. С.45

Таблиця 7.2

Мови з кількістю носіїв понад 100 мільйонів осіб

Мова	Родина	Оцінка Ethnologue	Оцінка Encarta
Мандаринська мова	Сино-тибетські, Китайські	845 000 000	800 000 000
Іспанська мова	Індоевропейські, Італійські, романські	329 000 000	358 000 000
Англійська	Індоевропейські, германські, західно-германські,англо- фризькі	328 000 000	350 000 000
Гінді/урду	Індоевропейські,індо- іранські, індоарійські	гінді – 182 000 000, урду – 60 600 000	гінді – 200 000 000 урду – 40 000 000
Арабська	Афразійські, семітські	221 000 000*	150 000 000
Бенгалі	Індоевропейські, індоіранські, індоарійські	181 000 000	170 000 000
Португальська	Індоевропейські, італійські, романські	178 000 000	150 000 000
Російська	Індоевропейські, слов'янські, східнослов'янські	144 000 000	160 000 000
Японська	Японсько-рюкюські	122 000 000	126 000 000

Таблиця 7.3

Мови з кількістю носіїв в межах 50 -100 млн. осіб

Мова	Родина	Оцінка Ethnologue	Оцінка Encarta
Німецька	Індоевропейські, германські, західногерманські	90 300 000	100 000 000
Яванська	Австронезійські, малайо- полінезійські, сунда-сулавесі	84 600 000	70 000 550
Пенджабі	Індоевропейські, індоіранські, індоарійські	78 300 000	70 000 000
У	сино-тибетські, китайські	77 200 000	90 000 000
Корейська	мовний ізолят	75 300 000	75 000 000
Французька	Індоевропейські, італійські, романські	77 000 000	70 000 000
Телугу	дравідійські, південно-центральні	69 800 000	69 666 000
В'єтнамська	Аустроазійська, мон-кхмерська, в'єтмионгські	68 600 000	60 000 000
Маратхі	Індоевропейські, індоіранські, індоарійські	68 100 000	70 000 000
Тамільська	Дравідійські	65 700 000	50 000 000
Італійська	Індоевропейські, італійські, романські	61 700 000	60 000 000
Турецька	Алтайські, тюркські, огузькі	61 000 000	50,000,000
Юе	сино-тибетські, китайські	55 500 000	70 000 000

Таблиця 7.4

Мовний склад населення України за даними перепису 2001 року

	українська	російська	кримсько-татарська	молдовська	угорська	румунська	болгарська	інша
Україна	67,5	29,6	0,5	0,4	0,3	0,3	0,3	0,7
Автономна Республіка Крим	10,0	76,6	11,3	0,1				1,7
області:								
Вінницька	94,8	4,7		0,1				0,2
Волинська	97,3	2,5						0,2
Дніпропетровська	67,0	31,9		0,1				0,7
Донецька	24,1	74,9						0,8
Житомирська	93,0	6,6		0,1				0,4
Закарпатська	81,0	2,9			12,7	2,6		0,9
Запорізька	50,2	48,2					0,5	1,1
Івано-Франківська	97,8	1,8						0,2
Київська	92,3	7,2						0,5
Кіровоградська	88,9	10,0		0,4			0,1	0,6
Луганська	30,0	68,8						0,6
Львівська	95,3	3,8						0,6
Миколаївська	69,2	29,3		0,6			0,1	0,7
Одеська	46,3	42,0		3,8			4,9	1,8
Полтавська	90,0	9,5		0,1				0,5
Рівненська	97,0	2,7						0,3
Сумська	83,3	15,5						0,4
Тернопільська	98,3	1,2						0,2
Харківська	53,8	44,3						0,9
Херсонська	73,2	24,9	0,1	0,2				1,6
Хмельницька	95,2	4,1		0,1				0,6
Черкаська	92,5	6,7		0,1				0,4
Чернівецька	75,6	5,3		6,8		11,9		0,4
Чернігівська	89,1	10,3		0,0				0,4
м. Київ	72,2	25,3						0,7
м. Севастополь	6,8	90,6	0,3	0,1				1,2

Практичні роботи № 8-9 (4 год.)

Тема. Дослідження національного складу населення

Мета роботи: закріпити поняття нація, етнос, національний склад населення, навчитись проводити дослідження національного складу населення на прикладі України та Рівненської області, аналізувати тенденції зміни.

Завдання 1. У таблиці 8.1 вказати, в яких областях України найбільша частка кожної з національностей. Зробіть висновок під таблицею, як змінилася частка представників різних національностей між переписами населення 1989 та 2001 років.

Таблиця 8.1

Національний склад населення України

Національність	Кількість, тис. осіб (2001р.)	У %		Основні регіони проживання
		2001	1989	
українці	37541,7	77,8	72,7	
росіяни	8334,1	17,3	22,1	
білоруси	275,8	0,6	0,9	
молдавани	258,6	0,5	0,6	
кримські татари	248,2	0,5	0,0	
болгари	204,6	0,4	0,5	
угорці	156,6	0,3	0,4	
румуни	151,0	0,3	0,3	
поляки	144,1	0,3	0,4	
євреї	103,6	0,2	0,9	
вірмени	99,9	0,2	0,1	
греки	91,5	0,2	0,2	
татари	73,3	0,2	0,2	
цигани	47,6	0,1	0,1	
азербайджанці	45,2	0,1	0,0	
грузини	34,2	0,1	0,0	
німці	33,3	0,1	0,1	
гагаузи	31,9	0,1	0,1	
інші національності	177,1	0,1	0,4	

Завдання 2. Підготуйте повідомлення про одну із національностей, що проживає на території України (крім українців, на власний вибір). Обсяг доповіді –1-2 сторінки формату А4, шрифт TNR, 14, інтервал між рядками 1.

Завдання 3. Проаналізуйте дані таблиці 8.2. та таблиці 8.3. Вкажіть, які особливості національного складу населення Рівненської області, порівняно з Україною. Як змінився національний склад населення Рівненської області за час між переписами населення? Які особливості національного складу населення помітні по районах (таблиця 8.3)? Під таблицями оформіть висновки

Таблиця 8.2

Про кількість та склад населення Рівненської області за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року

	Кількість (тис. осіб)	У % до підсумку		2001 рік у % до 1989
		2001 рік	1989 рік	
По області	1171,4	100,0	100,0	100,6
Українці	1123,4	95,90	93,25	103,5
Росіяни	30,1	2,57	4,61	56,2
Білоруси	11,8	1,01	1,38	73,5
Поляки	2,0	0,17	0,26	67,0
Євреї	0,5	0,04	0,14	28,6
Молдавани	0,4	0,03	0,04	85,8
Вірмени	0,3	0,03	0,02	у 1,6 р
Азербайджанці	0,3	0,02	0,02	102,6
Чехи	0,3	0,03	0,06	50,7
Татари	0,2	0,02	0,03	60,8
Цигани	0,2	0,02	0,02	108,5
Німці	0,2	0,02	0,02	93,0
Грузини	0,2	0,01	0,02	84,4
Болгари	0,1	0,01	0,01	90,4
Інші національності *)	1,4	0,12	0,12	92,6

*) включені національності, кількість осіб яких у загальній кількості постійного населення становила менше 100 осіб.

Таблиця 8.3

**Національний склад населення Рівненської області
у розрізі адміністративних районів та міст**

	Кількість (тис. осіб)	У % до підсумку		2001 рік у % до 1989
		2001 рік	1989 рік	
м. Рівне	245,3	100	100	107,8
українці	224,6	91,6	84,2	117,2
росіяни	16,6	6,8	13,1	55,7
білоруси	1,4	0,6	1	70
поляки	0,9	0,4	0,5	90
євреї	0,4	0,2	0,5	33,3
м.Дубно	38,7	100	100	94,4
українці	36,8	95,2	89,2	101,4
росіяни	1,4	3,6	8,7	38,9
білоруси	0,1	0,3	0,7	33,3
поляки	0,07	0,2	0,4	70
м.Кузнецовськ (м. Вараш)	39,6	100	100	127,7
українці	36	90,9	83,1	144
росіяни	3	7,6	14,4	75
білоруси	0,3	0,8	1,3	75
поляки	0,06	0,2	0,2	85,7
м.Острог	14,3	100	**	**
українці	13,6	94,9	**	**
росіяни	0,4	2,8	**	**
поляки	0,2	1,7	**	**
РАЙОНИ				
Березнівський	64	100	100	103,2
українці	63,6	99,4	98,9	103,5
росіяни	0,3	0,5	0,7	75
білоруси	0,05	0,1	0,2	50
Володимирецький	62	100	100	98,4
українці	61,5	99,2	99	99,2
росіяни	0,3	0,5	0,7	75
білоруси	0,06	0,1	0,2	60
Гоцанський	38,9	100	100	90,4
українці	38,4	98,7	98,4	91,4
росіяни	0,3	0,8	1,2	60
білоруси	0,06	0,2	0,2	75

Продовження табл. 8.3

Демидівський	16,4	100	**	**
українці	16,2	98,8	**	**
росіяни	0,1	0,6	**	**
Дубенський	48,7	100	100	93,7
українці	48,2	99	98,6	94,5
росіяни	0,4	0,8	0,9	80
білоруси	0,05	0,1	0,2	50
Дубровицький	51,4	100	100	91
українці	50,7	98,6	98,1	92,2
росіяни	0,3	0,6	1	60
білоруси	0,3	0,6	0,7	75
Зарічненський	36,4	100	100	98,9
українці	36	98,9	98,4	100
росіяни	0,2	0,5	0,5	100
білоруси	0,2	0,5	1	50
Здолбунівський	59	100	100	90,8
українці	56,9	96,4	93,6	94,8
росіяни	1,6	2,7	4,9	53,3
білоруси	0,2	0,3	0,5	66,7
поляки	0,1	0,2	0,3	50
Корецький	39,3	100	100	91,4
українці	38,8	98,7	98,2	92,4
росіяни	0,3	0,8	1,1	60
поляки	0,7	0,2	0,3	70
Костопільський	65,6	100	100	96,5
українці	64,2	97,9	96,1	98,8
росіяни	1	1,5	2,9	50
білоруси	0,1	0,2	0,4	33,3
поляки	0,1	0,2	0,3	50
Млинівський	41,8	100	100	70,8
українці	41,3	98,8	98,6	71,2
росіяни	0,3	0,7	0,9	60
білоруси	0,06	0,1	0,2	60
Острозький	31,3	100	100	68
українці	31	99	95,8	70,4
росіяни	0,2	0,6	2,6	20

Продовження табл. 8.3

Рівненський	87,1	100	100	101,3
українці	85,1	97,7	97	101,3
росіяни	1,4	1,6	2,1	70
білоруси	0,3	0,3	0,4	75
поляки	0,08	0,1	0,1	80
Радивилівський	40	100	100	97,6
українці	39,5	98,8	98,2	98,8
росіяни	0,4	1	1,4	66,7
Рокитнівський	51,9	100	100	103,8
українці	43,4	83,6	78,2	111,2
білоруси	8	15,4	20	80
росіяни	0,2	0,4	1	40
поляки	0,1	0,4	0,7	25
Сарненський	99,7	100	100	104,9
українці	97,6	97,9	95,5	107,2
росіяни	1,4	1,4	3,3	46,7
білоруси	0,4	0,4	0,8	57,1

**) включені національності, кількість осіб яких у загальній кількості постійного населення становила більше 50 осіб.*

****) дані перепису 1989 року відсутні*

Практична робота № 10 (2 год.)

Тема: Аналіз сучасних міграційних процесів у світі

Мета: Встановити територіальні закономірності сучасних світових міграційних процесів та навчитися обчислювати показники механічного руху населення.

Теоретичні питання для обговорення

1. Сутність міграції та чинники розвитку міграції.
2. Типологія міграції.
3. Методи вимірювання та обліку міграції.

Завдання 1. Розв'язати задачі.

Задача № 1. Знайдіть річне сальдо міграції, якщо за рік у регіон прибуло 2,1 тис. осіб мігрантів, а вибуло на постійне місце проживання 2,8 тис. осіб.

Задача № 2. Визначити за умовами попередньої задачі коефіцієнт міграційного приросту населення, якщо середньорічна чисельність населення становила за рік 352 тис. осіб.

Завдання 2. Вивчіть найбільші міграційні коридори світу (таблиця 10.1), а також розгляньте країни з найбільшою часткою мігрантів та емігрантів (таблиці 10.2 – 10.3).

Таблиця 10.1

Найбільші світові міграційні коридори

Місце	Міграційний коридор	Млн осіб
1	 Мексика → США	11,6
2	 Росія → Україна	3,7
3	 Україна → Росія	3,6
4	 Бангладеш → Індія	3,3
5	 Туреччина → Німеччина	2,7
6	 Казахстан → Росія	2,6
7	 Росія → Казахстан	2,2
8	 КНР → Гонконг	2,2
9	 Індія → ОАЕ	2,2
10	 КНР → США	1,7
11	 Філіппіни → США	1,7
12	 Афганістан → Іран	1,7
13	 Індія → США	1,7
14	 Пуерто-Рико → США	1,7
15	 Західний берег ріки Йордан → Сирія	1,5
16	 Індія → Саудівська Аравія	1,5
17	 Індонезія → Малайзія	1,4
18	 Буркіна-Фасо → Кот-д'Івуар	1,3
19	 Велика Британія → Австралія	1,2
20	 В'єтнам → США	1,2
21	 Пакистан → Індія	1,2
22	 Сальвадор → США	1,1
23	 Малайзія → Сингапур	1,1
24	 Індія → Бангладеш	1,1
25	 Південна Корея → США	1,1
26	 Пакистан → Саудівська Аравія	1
27	 Єгипет → Саудівська Аравія	1
28	 Куба → США	1
29	 Білорусь → Росія	1
30	 Узбекистан → Росія	0,9
31	 Алжир → Франція	0,9
32	 Ємен → Саудівська Аравія	0,9
33	 Західний берег ріки Йордан → Йорданія	0,9
34	 Зімбабве → ПАР	0,9
35	 Єгипет → Йорданія	0,9
36	Кот-д'Івуар → Буркіна-Фасо	0,8

Таблиця 10.2

Відсоток іммігрантів від всього населення*

Місце	Країна	% від населення
1	 Катар	87
2	 Монако	72
3	 ОАЕ	70
4	 Кувейт	69
5	 Андорра	64
6	 Кайманові острови	63
7	 Північні Маріанські острови	62
8	 Американські Віргінські острови	57
9	 Макао	55
10	 Острів Мен	55
11	Нормандські острови	50
12	 Йорданія	46
13	 Гуам	44
14	 Західний берег ріки Йордан	44
15	 Американське Самоа	41
16	 Сингапур	41
17	 Ізраїль	40
18	 Бахрейн	39
19	 Гонконг	39
20	 Сан-Марино	37
21	 Бруней	36
22	 Майотта	36
23	 Люксембург	35
24	 Ліхтенштейн	35
25	 Аруба	32
26	 Бермудські острови	31
27	 Оман	28
28	 Палау	28
29	 Саудівська Аравія	28
30	 Нідерландські Антильські острови	26

Таблиця 10.3

Відсоток емігрантів від всього населення*

Місце	Країна	% від населення
1	 Західний берег ріки Йордан	68,3
2	 Самоа	67,3
3	 Гренада	65,5
4	 Сент-Кітс і Невіс	61,0
5	 Гаяна	56,8
6	 Монако	56,4
7	 Антигуа і Барбуда	48,3
8	 Тонга	45,4
9	 Албанія	45,4
10	 Барбадос	41,0
11	 Суринам	39,0
12	 Боснія і Герцеговина	38,9
13	 Палау	38,8
14	 Сент-Вінсент і Гренадини	37,6
15	 Кабо-Верде	37,5
16	 Ямайка	36,1
17	 Вірменія	28,2
18	 Тринідад і Тобаго	26,7
19	 Мальта	26,2
20	 Грузія	25,1
21	 Бермудські острови	24,1
22	 Казахстан	23,6
23	 Сент-Люсія	23,2
24	 Югославія (колишня)	21,9
25	 Сан-Томе і Принсіпі	21,9
26	 Молдова	21,5
27	 Фіджі	21,3
28	 Португалія	20,8
29	 Лесото	20,5
30	 Сальвадор	20,5

* Дані отримані із Статистичного довідника «Міграція і грошові перекази 2011» який підготували фахівці відділу Світового банку по оцінці перспектив розвитку. Довідник містить дані з Бази даних Відділу ООН з народонаселення (англ. UNPD 2010) — найповнішого джерела відомостей про обсяги міжнародної міграції за період з 1960 р. по 2010 р. Також використовуються інші джерела, зокрема дані із статистичних органів різних країн.

Згідно з «Рекомендаціями щодо статистичних даних про міжнародну міграцію» (1998 р.) Відділу ООН по статистиці, особами, які перебувають в довгостроковій міграції, вважаються особи, які переїхали в країну, яка не є для них країною постійного проживання, на термін не менше 1 року, таким чином, країна призначення фактично стає для них новою країною постійного проживання. Особи, які перебувають в короткостроковій міграції, вважаються особи, які переїжджають в країну, яка не є для них країною постійного проживання, на термін не менше 3 місяців, але не більше 1 року, крім випадків, коли переїзд пов'язаний з відпочинком, відпусткою, відвідуванням друзів і родичів, з комерційними цілями, лікуванням, паломництвом (англ. UN Statistics Division 1998).

Терміни перебування іноземців в країні, після закінчення яких вони вважаються мігрантами, в різних країнах різні. Наприклад, згідно з визначенням ООН, іноземні студенти, що проходять навчання в країні більше 1 року, повинні вважатися мігрантами.

Враховуються будь-які території з населенням понад 30 тис. мешканців, в яких органи влади ведуть окрему статистику соціально-економічних показників. Єдиний виняток — Палау; населення цієї держави менше 30 тис., але вона включена в класифікацію, так як є членом Світового банку.

Завдання 3. За сайтом <https://www.worldometers.info/world-population/> випишіть регіони світу з додатним та від'ємним сальдо міграції, а також країни світу з найбільшими показниками сальдо міграції. Щоб знайти ці дані на сайті – прокрутіть сайт за допомогою мишки до низу. В окремих таблицях сайту знаходяться необхідні дані для виконання завдання. Поясніть причини саме такого розподілу міграційних потоків:

Завдання 4. Визначте країни з найбільшою діаспорою українців. Під таблицею 4 зробіть висновки.

Рекомендація: Щоб краще запам'ятати розміщення української діаспори у світі, позначте на контурній карті світу способом значків країни з найбільшою чисельністю представників української діаспори (таблиця 10.4).

Українська діаспора (2010 рік)

Країна	Чисельність (тисяч осіб)	Регіони проживання
Росія	4363—5000	В Москві, Санкт-Петербурзі, в районах Воронежу, Белгорода, Курська, Саратов, Самари, Астрахані, Владивостоку, Кубані (Краснодарський край), Дону, від Оренбургу до Тихого океану, в Закаспійській області, в Приморському Краю над рікою Усурі, в Амурській області («Зелений Клин»)
Казахстан	896,2—2400	На півночі, промислові центри.
США	500—2000	Штати: Пенсильванія, Нью-Йорк, Нью-Джерсі, Массачусетс, Коннектикут, Огайо, Іллінойс, Мічиган, Міннесота, Меріленд, Флорида, Каліфорнія, Техас, Вісконсін
Канада	1000	Провінції: Онтаріо, Альберта, Манітоба, Саскачеван, Квебек, Британська Колумбія
Молдова	600,4—650	Придністров'я, Кишинів
Польща	360—500	Регіони: західна і північна частини Польщі (воєводство Ольштинське, Щецінське, Вроцлавське, Гданське, Познанське)
Білорусь	291—500	Брестська, Гомельська області.
Аргентина	100—250	Провіції: Буенос-Айрес, Місьйонес, Чако, Мендоса, Формоса, Кордова, Ріо-Негро
Бразилія	50—350	Штати: Парана, Сан-Паулу, Санта-Катеріна, Ріу-Гранді-ду-Сул
Узбекистан	153,2	Промислові центри.
Румунія	70—250	Регіони: Південна Буковина (Сучавщина), Мармарощина, Банат, Південна Добруджа.
Киргизстан	108	Промислові центри.
Словаччина	40—100	Регіони: Східна Словаччина, місто Пряшів
Латвія	92	Промислові центри.
Португалія	66	Промислові центри.
колишня Югославія	60	Регіони: Воєводина (Бака), Боснія, Хорватія, (Славонія)
Грузія	52,4	Промислові центри.
Чехія	50	Судети.

Продовження табл. 10.4

Естонія	48	Промислові центри.
Литва	44	Промислові центри.
Туркменістан	35,6	Промислові центри.
Франція	35	Регіони: Центральна, Східна, Південно-Західна і Північно-Західна Франція.
Великобританія	35	Графства: Ланкашир, Йоркшир, Центральна Англія, Південна Англія, Шотландія.
Австралія	35	Штати: Новий Південний Уельс, Вікторія, Південна і Західна Австралія.
Азербайджан	32,3	Промислові центри.
Німеччина	22	Землі: Баварія, Баден-Вюртемберг, Гессен, Північний Рейн-Вестфалія, Нижня Саксонія.
Парагвай	12	Регіони: поблизу колонії Фрам, Сандови, Нової Волині, Богданівки, Тарасівки.
Уругвай	10	Регіони: Монтевідео, Сан-Хосе, Пайсанду.
Вірменія	8,3	Промислові центри.
Австрія	6	Регіони: Відень і його околиці.
Болгарія	5-6	Регіони: Софія, Пловдив, Добрич, та в інших великих містах Болгарії.
Бельгія	5	Регіони: Середня і Східна Бельгія.
Угорщина	3,00	Регіони: басейн середньої течії річки Тиса.
Венесуела	3,00	Регіони: Каракас, Валенсія, Маракан.
Нідерланди	0,6	Регіони: поблизу кордону з Німеччиною.
Нова Зеландія	0,5	Регіони: Крайстчерч, Окленд, Веллінгтон.

Практична робота № 11 (2 год.)

Тема. Географічні форми розселення. Урбанізація.

Мета роботи: розглянути особливості розміщення населення на Земній кулі, дослідити тенденції у зміні чисельності міського та сільського населення, форм розселення, основні чинники що впливають на розміщення населення.

Теоретичні питання для обговорення

1. Розселення і залежність його від способу виробництва.
2. Типи населених пунктів.
3. Міське і сільське розселення.
4. Міста, їх виникнення і розвиток. Критерії виділення.
5. Структура міст за людністю; функціональною структурою.
6. Територіальноорганізація міста.
7. Поняття про урбанізацію. Основні риси, що характеризують урбанізацію.
8. Агломерація, метрополіс, конурбація, мегаполіс. Найбільші мегаполіси світу.
9. Поділ агломерацій за структурою.
10. Процес субурбанізації, основні причини її виникнення, соціально-географічні наслідки.
11. Географія сільських поселень; їх класифікація: а) функціональна (сільськогосподарські, несільськогосподарські, змішані); б) за формою і кількістю поселень (групова, дисперсна, роєва); в) за осілістю (сезонно-обжиті, пересувні; осілі).
12. Сільське розселення в країнах різного типу.

Реферативні повідомлення

1. Географічне вивчення населених пунктів.
2. Співвідношення міського і сільського населення в країнах різних типів.
3. Класифікація міст за економіко-географічним положенням.
4. Місто і географічне середовище.
5. Внутрішня географія міста і фактори, що її визначають.
6. Розвиток урбанізації вшир і вглиб.

7. Урбанізація і питання екології.
8. Маятниковий рух населення в агломераціях.
9. Зональні відмінності в сільському розселенні та залежність його від способусільськогосподарського виробництва.
10. Сільське розселення і аграрні відносини.
11. Сільське розселення та історичні традиції.
12. Розселення і територіально-виробничі комплекси.

Завдання 1. Розгляньте Таблицю 11.11. Зробіть висновок щодо особливостей розміщення та густоти заселення окремих регіонів Земної кулі. Вкажіть, які чинники вплинули на такий розподіл.

Завдання 2. Розгляньте дані за сайтом <https://www.worldometers.info/world-population/>. Зробіть висновки, вказавши, десятку країн-лідерів, які мають найвищий, рівень урбанізації. Також вкажіть десятку країн з найнижчим рівнем урбанізації.

Завдання 3. Відкрийте на сайті Вікіпедії вкладки з вказаними посиланнями : «Агломерації понад мільйон жителів» (https://uk.wikipedia.org/wiki/Агломерації_понад_мільйон_жителів) та «Найнаселеніші міські агломерації» (https://uk.wikipedia.org/wiki/Найнаселеніші_міські_агломерації). Зробіть висновки, вказавши:

- Які агломерації є найбільшими на етапі сьогодення?
- В яких регіонах Земної кулі зосереджені найбільші агломерації?
- В яких регіонах світу відбувається найбільше зростання агломерації і чому?
- Які позиції займають агломерації країн Європи та України серед агломерацій світу?
- Чому за різними джерелами часто існують суттєві відмінності у розмірах агломерацій та чисельністю населення в них?

Таблиця 11.1

**Розподіл та щільність населення за регіонами світу
(за даними ООН, 2019 р.)**

	Світ	Азія	Південна Азія	Східна Азія	Західна Азія	Середня Азія	Південно-Східна Азія
Щільність населення, осіб/кв.км	59,3		299,7	144,7	57,3	18,6	152,5
Кількість населення (млрд. осіб)	7,7	4,601	1,918	1,673	0,275	0,073	0,662
	Північна Америка	Латинська Америка та Кариби	Європа	Західна Європа	Східна Європа	Північна Європа	Південна Європа
Щільність населення, осіб/кв.км	19,7	32,2	33,8	180,2	16,3	62,1	117,7
Кількість населення (млрд. осіб)	0,367	0,648	0,747	0,195	0,293	0,106	0,152
	Африка	Африка на південь від	Північна Африка	Центральна Африка	Австралія та Океанія		
Щільність населення, осіб/кв.км	44,1	48,7	31,1	26,8	5		
Кількість населення (млрд. осіб)	1,308	1,066	0,241	0,74	0,042		